

İsmail BÜYÜKSEÇGİN

1977 yılında İstanbul'da doğan BÜYÜKSEÇGİN, ilkokulu Fatih Emin Ali Yasin İlkokulu'nda, ortaokul ve lise eğitimini Özel Tercüman Koleji'nde tamamladı. 1999 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. Askerlik görevini Ankara'da Genel Kurmay Başkanlığı'nda tamamladı. 2000 yılında, İstanbul Bakırköy'de kendi bürosu olan Seçkin Mimarlık'ı kurarak mesleki faaliyetlerine başladı. Birçok konut projelendirme ve uygulaması yaptıktan sonra, Eski Eser proje ve uygulaması alanında yoğunlaştı. Farklı Eski Eser projelendirme ve uygulamalarının yanı sıra ağırlıklı olarak, tarihi hazireler ve tekke binaları ile çalışmalarını sürdürmektedir. Üsküdar Bölgesi'nde yok olmuş ahşap tekkeler üzerine projeleri bulunmaktadır. Eş zamanlı olarak çalışmalarıyla birlikte Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Restorasyon Anabilim Dalı'nda Koruma Yenileme Teknikleri üzerine yüksek lisans eğitimini sürdürmektedir. Ayrıca Üsküdar Eski Eserler ve Çevre Derneği Başkanlığı görevini yürütmektedir. Büyükcşgin, evli ve bir çocuk babasıdır.

Mahmut Paşa Camii ve Bilinmeyenleri

Mahmut Paşa Külliyesi, İstanbul'un Fethi'nden sonra şehirde yaptırılmış ilk büyük vezir külliyesidir. Fatih Sultan Mehmet'in yaptırdığı, Fatih Camii Külliyesi'nden sonra 15. yüzyılın en önemli yapı gurubudur. 1460'lı yılların başında yapımına başlanan külliye 1462'de tamamlanmış, diğer kısımların inşası ise 1474 yılına kadar sürmüştür. Mahmut Paşa Vakfı, çok zengin ve çok yönlü hizmet sunmasıyla, padişahın vakfından hemen sonra gelen büyük bir vakıftır.

Mahmut Paşa, Fatih Sultan Mehmet'in vezirlerinden biridir. Menşei hakkında yapılan ilmi araştırmalar onun çok ünlü bir Bizans ailesine mensup olduğunu ortaya koymuştur. Kendisi daha çocukken annesi ile Nova Brdo'dan Semendire'ye giderken yol üstünde ümeradan Mehmet Ağa'nın himayesinde tahsil gördürülmüş ve devlet hizmetine girmiştir. Çeşitli kademelerden geçerek Rumeli Beylerbeyi ve vezir olmuş, İstanbul muhasarasında padişahın yanında bulunmuştur. Rumi Mehmet Paşa'nın sadareten azlından sonra Fatih Sultan Mehmet'in sadrazamı olmuştur. Ulema ve halk tarafından çok sevilerek velayetine hükmedilen bu zat, kendisini, ilmini ve dirayetini çekemeyenlerin iftira ve hileleri neticesi Fatih Sultan Mehmet'in emri ile 1474 de idam edilmiştir. İstanbul'da camisinin yanında bulunan dış çini süslemeli türbesinde defnedilmiştir.

Mahmut Paşa, medreselerdeki müderrislik payesine sahip bir

şahsiyettir. Yani ilmi değere haiz bir kişiliktir. İlim ve fazilet sahiplerini himaye etmiş ve adına bir hayli eser yazılmıştır. Adnî mahlayısıyla iki mürettep divanı vardır. Ayrıca şahsının meydana getirdiği çok kıymetli bir de kitaplığı vardır ki halen Süleymaniye kitaplığında muhafaza edilmektedir. Kitaplığın sanatsal yönü ve eserlerindeki süslemelerle ilgili Ord. Prof. Dr Süheyl Ünver Bey'in araştırmaları vardır.

Mahmut Paşa'nın İstanbul'da, İstanbul dışı Anadolu ve Rumeli'de de yaptırdığı bir çok hayrat eseri vardır. Biz İstanbul 'daki eserleri ve cami külliyesi ile ilgiliz.

Paşanın İstanbul'daki eserlerinden günümüze; cami, türbe, mezarlık, medresenin darulkurrası, tekkesinin arsası, hamamı ve kökünün hamamı, bedesteni, iki hanı ve iki çeşmesi ulaşabilmiştir.

Camii türbesi ve mezarlığı, Eminönü İlçesi'nde 37 pafta 324 ada 55 parseldedir. Nuruosmaniye Külliyesi'nin kuzeydoğusunda Mahmut Paşa Mahkemesi Sokağı, Mengene Sokağı ve Şeref Efendi Sokağı'nın çevrelediği yapı adası üzerindedir. Mahmut Paşa Mahkemesi Camii, çok amaçlı kullanım gösteren fütüvvet camileri planlarına uygun tarzda inşa edilmiş bir camidir. Yüksek Mühendis .Mimar Ahmet Işık Doğan Bey'in 1977 yılındaki doktora tezinde ayrıntılarıyla incelediği fütüvvet yapıları arasında bu cami de yerine alınmıştır. Fatih Devri'nden bu yana geçen zaman içerisinde gerek depremlerden ve gerekse zamanın mimari akımlarından etkilenmiş ve kısmen görünümü değiştirilmiştir. Sultan 2. Mahmut tarafından mihrap, minber ve mahfil eklenmiştir. Bu elemanların daha önceki durumları hakkında bilgi sahibi değiliz. Mabede giriş kapısı ve kitabeleri Fatih devrindeki orijinalliğini aynen korumaktadır. Ana mekânın sağında ve solundaki yan hacimlerden sağdaki tabhanenin içinde varlığı ortaya çıkarılan ocak ve bunun baca kısmının sonradan doldurulmuş olması, camiinin Fatih Devri'ndeki işlevinin daha sonra değişikliğe uğratıldığına bir göstergesidir. Soldaki hacimde Mahfili Hümayun'a ait içerde üst kitabeli bir Mahfil Kapısı bulunmaktadır. Bunun paralelinde sol yan dış cephede de pencere üzerinde mahfil girişine ait kitabe halen mevcuttur. Böylelikle dış mekândan, ayrı bir girişle ulaşılan ve kapı olarak kullanılan pencere ile Hünkâr Mahfili arasında irtibatı sağlayan günümüzde olmayan bir ara kat olduğu anlaşılmaktadır. Bugün mahfile, sonradan ilave edilmiş küçük bir ahşap merdivenle ulaşılmaktadır. Sultan Mahmut-u Adli tarafından yaptırılmış olan bu mahfilin resmine ulaşmış bulunmamıza rağmen gerekli araştırmalarımızı henüz tamamlamadık. Ancak bu mahfilin hem dış ve hem de iç kısmının ihyası cami için elzemdir. İçerdeki ana mekândaki Ampir üsluplu ahşap mahfil ise, daha hassas bir işçilikle ele alınmalıdır. Yapıldığı devirden sonra tekrar elden geçtiği anlaşılan bu mahfilin, eski zarafetinde yapılması gerekir.

Mahmut Paşa Camii'nin kalem işleri sonradan yapılmış ve devri ile alakasızdır. Tam bir incelemeye tabi tutularak raspa edilmelidir.

Sağ ve sol üst kısımdaki birbirinin simetriği olan galeriler hakkında yeterli bilgi olmasına rağmen, soldaki bölümün

halvethane (çilehane) olarak irtikaf amacıyla kullanıldığı kuvvetle muhtemeldir. Zira mimari bir bölüm olan halvethane böyle bir fütüvvet camisininde olması olağandır. Her galeri üç küçük bölümden oluşmuş ve bugün kapatılmış olan iki farklı merdivenle iç ve dış mekânlarla ilişkilendirilmiştir. Soldaki bölümde bir ocak vardır. Sağdaki bölümde ise ocak kaldırılmıştır ancak baca deliği bulunmaktadır. Kapatılan merdivenlerin biri, zemin katından 2-2.5 metre yükseklikte yan duvarından cami ana mekânına açılmaktadır. Bu durumda da eskiden bu bölümde hünkâr mahfilliden ayrı bir mahfil katı olduğunu düşündürmektedir. Bu galeriler ve aşağı inen merdivenlerle ilgilide araştırma yapılarak cami,yapıldığı dönemdeki özgün mimarisine dönüştürülmelidir.

Cami kible duvarı önünde yer alan sekizgen planlı Mahmut Paşa türbesi, kapı kitabesine göre 878 Hicri (1473 Miladi) de yapılmıştır ve İstanbul'da dışı çinili tek türbedir. Mahmut Paşa'nın türbesine defnedilmesinden sonra tabii olarak aile fertleri de ölümlerin ardından türbe yanında gömülmüşlerdir. Bizim en çok ilgilendiğimiz ve burada yer alan taşlardaki bilgileri doğrultusunda kendimizi yönlendirdiğimiz bu mezarlıktır.

Mahmut Paşa mezarlığında yatanları, yaptığımız kitabe tespitlerine göre genel olarak;

1-Mahmut Paşa Vakfı ile ilgililer yani Mahmut Paşaya mensup olanlar, aile fertleri ile vakıf görevlileri 2- maliye ağırlıklı devlet ricarili olmak üzere iki grupta toplayabiliriz.

Harap durumda olan caminin korunmasına yönelik, Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından cami kible duvarı önündeki bölümde bir drenaj kanalı yapılması emredilmiştir. Bu uygulama sırasında mezar taşları, tarafımdan fotoğrafları çekilerek tek tek tespit edilmiş ve röloveleri hazırlamıştır.

Mahmut Paşa Mezarlığı'nda günümüzde 15. ve 16. yüzyıla ait dikili hiçbir taş görülmemektedir. Mezarlık zaman içinde, çeşitli müdahaleler görmüş , duvarlarla üç bölüme ayrılmıştır. Duvar örgüsünde, kitabeli ve kitabesiz mezar taşları, pehleler kullanılmış. Türbe çevresindeki mezarlık alanın üzerinde beton dökülmüştür. Arkeolog Sabri Kızıltan Bey'in denetiminde yapılan drenaj kazısı sırasında, beton zemin ile toprak seviyesi arasındaki kafatasları ve kemik bakıyeleri ortaya çıkmıştır. Bugün bunların üzerlerine basılmaktadır.

Bu mezar tabakalarının en alt bölümünde hiçbir kaynakte bahsedilmeyen orijinal 16. yüzyıl mezar odası ve yan duvarlarına rastlanmıştır. Ayrıca bu mezar tabakalarının içinde orijinal (Fatih Devri) mezarlara ait sanduka parçaları ve mezar taşı parçaları bulunmuştur.

Mahmut Paşa Camii Mezarlığı'nda yaptığımız çalışmalar esnasında Mahmut Paşa'nın ailesinde ve maiyetinden hiçbir şahsın mezar taşına rastlanmamıştır. Hâlbuki kaynaklarda Niğdeli Mustafa Paşa (ö.1041) da dâhil olmak üzere birçok kişinin burada gömülü olduğu kaydedilmektedir. Mahmut Paşa Mezarlığı'nda dikili haldeki taşların hepsi 17. yüzyılın ortasından itibaren 18. ve 19. yüzyıllara ait kitabeli taşlardır. Toprak katmanların arasına

büyük mezar pehleleri ve üst üste yığılmış tarihi mezar taşları gömülmüştür. Mihrap duvarı önünde camiye yaklaşık 1 metre mesafede zemin altında üzerinde önemle çalışma yapılması gerektiğini düşündüğüm, kemerli sıvalı bir kapı girişine rastlanmıştır. Muhtemel bir mezar odası girişidir. Mahmut Paşa Mezarlığı'nda üç kademe toprak ve üç kademe mezar yığınına rastlanmıştır. En üstte geliş güzel sonradan dikilmiş taşlar, (18. ve 19. yy'a ait), ikinci kademede 17. yüzyılda yapılan geliş güzel definlere ait kısmen mezar mimarisine ait ipuçları veren gömüler ve bunların kitabeli taşları, en alta orijinal 16. yüzyıldaki definlere ait, özel mezar mimarisini ortaya koyan özgün taşlara havi mezarlar bulunmaktadır. Bu mezarların taşları kırılmış ve toprak katmanları arasında karışmış haldedir. Fatih Devri'ne ait üç kırık parça vardır. Bu üç parça da farklı mezarlara aittir.

Zamanla üst üste defnedilen mezarlar ve başka yerlerden getirildiği düşünülen mezar taşları nedeniyle, bu üç alanda da taş yoğunluğu görülmektedir. Toprak altından çıkarılan taşlar, toprak üzerinde görülen taşların yarısına yakındır. Bir mezarın ortalama iki metre kare olduğundan yola çıkılarak mevcut şahideler (yazılı baş taşları) ile toprak altından çıkartılanlar hesaplandığında, Mahmut Paşa Mezarlığı arazisinin daha geniş bir sahaya yayılmış iken istimlak edilerek küçültüldüğü, başka yerlerde istimlak edilen mezarlıkların taşlarının getirilerek burada yığıldığı ve kısmen dikildiği görülmektedir. Nitekim Coğaloğlu Şeref Sokak'ta olması gereken Servili Baba'nın 861 tarihli mezar taşı bu hazirede bulunmuştur. Geniş mezarlığın küçültüldüğü ve civardaki önemli yapıların ticari değerler karşısında yok olurken, mezar taşlarının periyodik dilimlerde buraya yığıldığı ihtimalleri açığa çıkmaktadır.

15. yüzyıldan kalma bu çok önemli hazirede vakit geçirmeden koruma ve düzenleme çalışmalarına başlanmalıdır. Türbenin etrafındaki şap ve betonun kazılarak, altındaki mezarların açığa çıkarılması, sonradan mezar taşlarından örülmüş muhdes duvarların kaldırılıp içlerindeki mezar taşlarının tespiti gerekmektedir. Ayrıca başka mezarlıklardan buraya getirilen mezar taşlarının tasnifi yapılmalı, mezar taşı yoğunluğunun çözümü için yollar aranmalıdır.

Sınırlı bir alanda yapılan çalışmada 15.yy mezar taşı özelliği gösteren sadece 3 örneğe rastlanmıştır. Hazirenin bütünüyle ele alınarak devrine ait görünürde olmayan taşların bulunması gereklidir. Restorasyon sırasında, eldeki verilerden ve o devre ait mezar örnekleri bilgilerinden yola çıkılarak 15. yüzyıl devrine ait örnek mezarların restitüsyonu yapılması da uygun olacaktır.

Sonuç olarak, günümüzde harap durumda olan ve fetih sonrası İstanbul yaşantımıza tanıklık eden bu çok önemli, ender eserini bir an önce ele alınarak gerekli güçlendirme ve muhdeslerden arındırma işleminin yapılması, orijinal mimarisine dönüştürülerek ileriki nesillere emanet edilmesi gereklidir.

KAYNAKÇA

- Prof.Dr.Süheyl Ünver "Mahmut Paşa Vakıfları ve Ekleri" Vakıflar dergisi Sayı 4 s.65- 76,1958
- E. H Ayverdi "Fatih Devri Mimarisi "c.3 s.443, 1973 İstanbul
- N. Ahmet Banoğlu "Mahmur Paşa Hayatı ve Şehadeti" 1970
- Tarih Vakfı "Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi "c.5 s.268
- Ayvansaraylı Hüseyin Efendi "Vefeyat"
- Ayvansaraylı Hüseyin Efendi "Hadikatül Cevami " c.1 s.191, 1281
- Tahsin Öz, "İstanbul Camileri" s.98, 1962 Ankara
- Mülcr Wiener, "Bildlexikon Zur Topographie Istanbul's" s.433 1977
- Prof. Dr. Süheyl Ünver, Mahmut Paşa", İstanbul Fetih Derneği Fatih Derneği Fetih ve İstanbul Dergisi c.2 s.189-194,1954
- Prof.Dr. Mübahat S. Kutukoğlu "İstanbul Medreseleri" s.108-111 /Türk Tarih Kurumu 2000 Ankara
- Yük. Mim. Ahmet Işık Doğan "Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları, Tekkeler, Zaviyeler ve Benzer Nitelikteki İtühvet Yapıları"Doktora Tezi, 1977
- Şehabettin Tekindağ, Mahmut Paşa -İslam Ansiklopedisi 71. cüz s. 183- 188 Prof. Dr. M.C. İstanbul 1956
- Yüksek Mühendis Mimar Muzaffer Sudalı "Hünkâr Mahfilleri" Doçentlik Çalışması İstanbul 1958
- Ord. Prof Ömer Lütfi Barkan -Ekrem Hakkı Ayverdi. "İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri" 953 (1546) tarihli. s.45,46, İstanbul -1970
- Halil Ethem "Camilerimiz "s.30-31 Kanaat Kitabevi -1932
- (İ.Hakkı Konyalı) "İstanbul Abideleri" s.59-62, Yedigün Neşriyatı
- E.H. Ayverdi "İstanbul Abideleri"Şehrin İshâmı ve Nüfusu"Ankara 1958
- Prof. İsmail Hikmet Ertaylan "Fatih ve Fthatı ", İstanbul- 1953

ARŞİVLER

1. İstanbul Arkeoloji Müzesi Encümen Fotoğrafları
2. Yapı Kredi Bankası Fotoğraf Arşivi
3. İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi
4. Özel Koleksiyon Fotoğrafları